

**Логвиненко Є.С.,
викладач кафедри конституційного та міжнародного права
Харківського національного університету внутрішніх справ**

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СМЕРТНОЇ КАРИ
У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Сьогодні Україна докладає чимало зусиль для того, щоб захистити свою незалежність, стати сильною, цивілізованою країною. З цією метою проводяться реформи в усіх сферах суспільно-державного життя. Серед правових реформ особливе значення має оптимізація інституту покарань. Євросоюз запропонував нову модель інституту покарання, де немає смертної кари. Проте тема смертної кари, завжди викликає інтерес у науковців. Оскільки римське право мало великий вплив на правову систему як України, так і Європи, то вбачається доцільним звернутися до історії становлення системи покарань у Давньому Римі та з'ясувати місце смертної кари в ній.

Смертну кару застосовували у Римі з найдавніших часів. На думку дослідника Г. І. Тираспольського, її можна поділити на традиційну та особливу. За ступенем жорстокості традиційна страта розділяється на п'ять розрядів: звичайну, кваліфіковану, помірковану, пом'якшену, психологічну [2, с. 26].

Особлива смертна кара включає шість різновидностей: побиття камінням, призначення актором-смертником, екзотична страта (затоптування, розривання тіла, перепилювання, зморення голодом, підвішування на гак, насильне кровопускання, та ін.), децимація (страта кожного десятого воїна), страта як завершення катування (забиття до смерті палками, ланцюгами, плітями і т. ін.), ритуальна. Окремо виділено особливу смертну кару тому, що вона, як правило, не передбачалася римсь-

ким законодавством. Або ж, як ритуальна страта являла людські жертвоприношення відповідно до давньоримських релігійних уявлень та обрядів.

Стосовно звичайної страти, то вона проводилася такими способами: відрубання голови, закалювання мечем або ножем, перерізання горла, придушення, скидування з Тарпейської скелі, утоплення, позбавлення життя за допомогою отрути [2, с. 27].

Обезглавлювання проводилося мечем, або сокирою. За свідченням античних істориків, обезглавлювання сокирою вищих сановників вважалося у Давньому Римі ганебною стратою, оскільки сокира застосовувалася для умиртвіння жертвених тварин. Закалювання мечем або ножем було доволі нечастим. Зазвичай це покарання застосовували під час бойових дій і вважалося почесним. Придушення мало два технічних різновиди: з підвішуванням і без нього. Перше передбачено для рабів, а друге – для впливових осіб. Проте, таке покарання було принизливим для римлян [3, с. 153]. За Законами XII таблиць, скидування з Тарпейської скелі застосовувалося до римських громадян за кровозмішування – інцест [4, с. 69-70]. Інколи зі скелі скидували за заняття магією чи астронімією або ж за опозиційну діяльність владі [5, с. 68; 6, с. 559]. За опір владі також могли покарати утопленням або отруєнням.

Кваліфікована страта у Давньому Римі вважалася особливо ганебною і традиційно включала: спалення, розірвання звірами, розп'яття на хресті, умиртвіння на фурке – станку для катувань і страт, утоплення в шкіряному мішку, закопування живим у землю [2, с.37- 39].

Поміrkована страта застосовувалася лише з дозволу правителя. Суть її полягала в тому, що під наглядом офіційних осіб засудженому надавалася можливість здійснити акт самогубства. За які злочини особа підлягала такій страті з джерел не відомо, проте присуджувалася вона лише сановникам та їх близьким.

Рішення про проведення психологічної страти приймалося сенатом і передбачало скасування законів і розпоряджень померлого імператора. За свої непристойні діяння його ім'я викреслювалося з усіх державних документів [2, с. 44].

Якщо звернути увагу на час виконання смертної кари, то у період республіки страчували відразу після винесення вироку. За часів існування імперії традиційною стала відстрочка виконання вироку від тридцяти днів до одного року [7, с. 91]. Римське законодавство передбачало нагляд над стратами. Здійснення його покладалося на трьох уповноважених чиновників.

На початку II ст. до н.е. смертну кару для римських громадян замінили вигнанням, однак у період громадянських воєн вона була відновлена і часто поєднувалася з конфіскацією майна.

З поглибленням соціальної нерівності більш суворими стали покарання, особливо рабів. За найменші провини їх жорстоко карають.

Якщо раніше рабів карали їх власники, то потім їм допомагали магістрати.

У період пізньої республіки ще збереглися залишки самосуду. Допускалось безкарне убивство батьком заміжньої дочки і її коханця. Чоловік такого права не мав, за виключенням, якщо коханець був особою низького походження.

З появою постійної армії виникають норми, які регулюють поведінку воїнів, порядок проходження служби, встановлюють дисциплінарну і кримінальну відповідальність воїнів за порушення [1, с. 373].

За найтяжчий злочин, яким вважалася зрада, винних: розжалували, допитували під тортурами і карали смертю. Смертна кара передбачалася також за непослух командирам, заклик до бунту, невиконання наказу, образи командирів, фізичний опір, втрату зброї у военний час, дезертирство під час війни або якщо воно повторне у мирний час.

Злочинне ставлення до озброєння і військового майна: продаж панцира, меча, шолома чи щита прирівнювався в мирний час до дезертирства. Коли це траплялося під час походу, карали смертю.

Отже, смертна кара у період імперії стала ще більше диференційованою залежно від соціального стану винного і потерпілого.

Література:

1. Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу : Навч. посібник / Б. Й. Тищик. – Львів : Світ, 2001. – 384 с.
2. Тираспольский Г. Беседы с палачом. Казни, пытки и суровые наказания в древнем Риме / Г. Тираспольский. – М. : Интрада, 2003. – 192 с.
3. Цицерон. Речи : в 2 т. / Цицерон ; [пер. с латин. О. В. Горенштейна]. – М. : Изд-во АН СССР, 1962. – . – Т. 1 : Годы 81-63 до н. э. – 445 с.
4. Хрестоматия по истории древнего мира. / [под. ред. С. Л. Утченко]. – М. : Изд-во Социэкгиз, 1962. – 675 с.
5. Тацит Корнелий. Анналы. Малые произведения / Корнелий Тацит ; [пер. с лат. А. С. Бобовича] . – М. : АСТ : Астрель, 2010. – 505, [7] с.
6. Ливий Тит. История Рима от основания Города : в 3 т. / Тит Ливий ; [ред. пер. М. Л. Гаспаров, Г. С. Кнабе] . – М. : Наука, 1993. – . – Т. 3. – 1993. – 770 с.
7. Омельченко О. А. Римское право : учебник / О. А. Омельченко. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Изд-во Эксмо, 2005. – 221 с.